

CONSIDERAȚII PRIVIND RĂSPUNDEREA CIVILĂ DELICTUALĂ ÎN LUMINA NOULUI COD CIVIL

Bogdan TÂRLEA – Expert antifraudă

Răspunderea civilă urmărește în principal repararea unui prejudiciu produs ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite, dar are în același timp scopul de a determina în conștiința destinatarilor legii, adică a titularilor de drepturi și obligații civile, o conduită corectă și responsabilă. Obligația de reparare a pagubei produse ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite are ca scop atât înlăturarea prejudiciului produs părții vătămate, dar prezintă totodată și un pronunțat rol preventiv, urmărind ca fapta susceptibilă să conducă la crearea unui prejudiciu să nu mai fie săvârșită în viitor.

În mod concret, preocuparea de a determina în sarcina destinatarilor legii o atitudine corectă și un comportament responsabil a impus în sistemul de drept civil român necesitatea stabilirii conceptului de **vinovăție** ca element al răspunderii civile. Culpabilitatea conduitei personale a autorului faptei ilicite cauzatoare de prejudiciu reprezintă o condiție esențială a angajării răspunderii civile, deoarece după cum în mod constant a fost statuat atât în doctrina juridică, cât și în jurisprudență, nu poate exista răspundere civilă acolo unde nu există vinovăție. Pentru a putea fi întrunită condiția existenței vinovăției este necesar să existe o legătură subiectivă, de natură psihologică între autor și fapta ilicită. Mai precis, este necesar ca autorul faptei să aibă capacitatea de a aprecia în mod corect și clar circumstanțele faptei și pe de altă parte să își conformeze conduita în funcție de această apreciere, respectiv să înțeleagă semnificația faptei sale și a consecințelor acesteia.

Legătura de natură psihologică existentă între autor și fapta pe care a săvârșit-o exprimă vinovăția acestuia, considerată în literatura de specialitate ca fiind atitudinea psihică pe care persoana în cauză a avut-o la momentul când a săvârșit fapta ilicită față de faptă și urmările acesteia. Vinovăția exprimă principiul că pentru a putea fi angajată răspunderea civilă este necesar ca fapta ilicită generatoare de prejudiciu să fie imputabilă persoanei care a săvârșit-o, deci autorului acesteia. Pentru a putea atrage incidența vinovăției este obligatoriu ca atitudinea psihică a autorului faptei ilicite să fie o atitudine negativă, sancționată de lege, care demonstrează ignorarea regulilor și normelor juridice instituite de societate. Astfel, atitudinea psihică a persoanei trebuie să presupună conștientizarea semnificației sociale a faptei sale și a caracterului antisocial al acesteia și cu toate acestea, manifestarea de voință a persoanei să conștientizeze în săvârșirea faptei și în asumarea consecințelor acesteia. Rezultă, pe cale de consecință, în baza celor precizate anterior, că autorul faptei ilicite este vinovat în baza faptului că a încălcat o prevedere, o normă, o dispoziție a legii, în condițiile în care exista posibilitatea obiectivă și rațională și obligația legală de a se conforma cerințelor legii, autorul prin manifestarea sa de voință exteriorizată optând pentru încălcarea normei legale.

Vinovăția reprezintă și sub imperiul noului Cod civil al României¹ temeiul de bază al răspunderii civile pentru fapta proprie a persoanei, acest aspect fiind explicat cu claritate de art. 16 alin. (1) al Codului civil, potrivit căruia *Dacă prin lege nu se prevede altfel, persoana răspunde numai pentru faptele sale săvârșite cu intenție sau din culpă*, atât intenția, cât și culpa reprezentând forme de exprimare ale vinovăției. Dispoziția cu valoare de principiu consacrată în art. 16 din Codul civil este prevăzută și în art. 1.357 alin. (1) al aceluiași Cod, într-o definiție adaptată specificului răspunderii civile delictuale pentru fapta proprie, respectiv *Cel care cauzează altuia un prejudiciu printr-o faptă ilicită, săvârșită cu vinovăție, este obligat să îl repare*. După cum rezultă din definiția anterior citată, textul art. 1.357 alin. (1) așează conceptul de vinovăție

¹ *Legea nr. 287/17.07.2009 privind Codul civil*, republicată (M.O. nr. 505/15.07.2011), cu modificările și completările ulterioare

la baza răspunderii civile delictuale pentru fapta proprie, constituind fundamentul acesteia și o condiție necesară pentru angajarea acestei forme de răspundere juridică.

În baza unei analize sistematice a dispozițiilor art. 1.357 alin. (1) Cod civil coroborate cu cele ale art. 16 ale aceluiași Cod, rezultă că în legislația civilă română răspunderea civilă pentru fapta proprie cuprinde patru elemente constitutive, independente, această formă de răspundere juridică putând lua naștere exclusiv ca urmare a îndeplinirii cumulative a celor patru condiții, respectiv: existența unei fapte ilicite, a unui prejudiciu, existența unei legături de cauzalitate dintre fapta ilicită și prejudiciu și vinovăția autorului faptei ilicite.

Codul civil în vigoare, spre deosebire de Codul civil anterior, intrat în vigoare în anul 1864, tratează în mod explicit noțiunea de vinovăție, fără însă a o defini, precizând însă care sunt modalitățile acesteia în cadrul art. 16, respectiv **intenția și culpa**. Potrivit alin. (3) al art. 16, *Fapta este săvârșită din culpă când autorul fie prevede rezultatul faptei sale, dar nu îl acceptă, socotind fără temeii că nu se va produce, fie nu prevede rezultatul faptei, deși trebuia să îl prevadă.*

La rândul său, intenția ca formă a vinovăției îmbracă două forme de manifestare, respectiv intenția directă, care se caracterizează prin aceea că autorul faptei conștientizează caracterul antisocial al faptei sale, prevede consecințele acesteia și urmărește ca ele să se producă și intenția indirectă, constând în aceea că autorul faptei își dă seama de caracterul antisocial al faptei sale, prevede consecințele acesteia și deși nu le urmărește, acceptă posibilitatea producerii lor.

În ceea ce privește culpa, ca formă de manifestare a vinovăției, aceasta îmbracă tot două forme. Culpa cu prevedere sau imprudența constă în aceea că autorul faptei își dă seama de caracterul antisocial al faptei sale, prevede consecințele acesteia, pe care nu le acceptă, sperând în mod superficial, că nu se vor produce. Culpa fără prevedere sau neglijența constă în aceea că autorul faptei nu realizează caracterul antisocial al faptei și nu prevede consecințele acesteia, deși trebuia și putea în circumstanțele concrete ale faptei să le prevadă.

Din cele menționate anterior, rezultă că nu este întrunită cerința legală a vinovăției în cazul aceluși autor care, săvârșind fapta, nu a avut reprezentarea caracterului antisocial al acesteia, nu a prevăzut și nici nu trebuia să prevadă urmările ei păgubitoare, factorul intelectual lipsind din cadrul vinovăției. De asemenea, vinovăția nu este întrunită nici în situația în care o persoană, deși are reprezentarea caracterului antisocial al faptei și a urmărilor acesteia, nu săvârșește fapta din proprie voință, fiind constrâns din cauze independente voinței sale la săvârșirea acesteia. Într-o astfel de situație, din structura vinovăției lipsește elementul de voință (factorul volitiv).

Vinovăția ca element constitutiv al răspunderii civile delictuale are mai multe grade, legiuitorul definind în cadrul art. 16 alin. (3) exclusiv **culpa gravă**, *atunci când autorul a acționat cu o neglijență sau imprudență pe care nici persoana cea mai lipsită de dibăcie nu ar fi manifestat-o față de propriile interese.*

Conform clasificării gradelor de vinovăție, clasificare consacrată încă din dreptul roman, în materia răspunderii civile se face distincția dintre culpa gravă (culpa lata), culpa ușoară (culpa levis) și culpa foarte ușoară (culpa levissima).

Potrivit doctrinei de specialitate și jurisprudenței în materie, **culpa lata** reprezintă atitudinea subiectivă a autorului faptei față de faptă și urmările sale de care nici cea mai limitată persoană din punctul de vedere al capacităților intelectuale nu s-ar fi făcut vinovată. Culpa lata nu trebuie confundată cu intenția, deși din punctul de vedere al consecințelor faptei conduce la același rezultat, pentru că această formă de vinovăție nu este animată de intenția de a face rău, constând exclusiv într-o neglijență inadmisibilă, crasă, pe care nici cea mai necunoscătoare persoană în domeniul respectiv nu ar putea să o săvârșească.

Culpa levis se apreciază în raport cu modelul abstract de conduită al omului prudent și diligent (bonus pater familias), aprecierea culpei urmând a se face prin raportarea faptei la acest mod de conduită. Culpa levis îmbracă forma neglijenței sau a imprudenței.

Culpa levissima reprezintă acea formă a culpei de care nu s-ar putea face vinovată modelul abstract al celei mai diligente și prudente persoane.

Codul civil în vigoare nu face deosebire între efectele răspunderii civile delictuale pentru fapta proprie în funcție de formele de vinovăție cu care a fost săvârșită fapta ilicită cauzatoare de prejudiciu, art. 1.357 alin. (3) din Codul civil stipulând că *Autorul prejudiciului răspunde pentru cea mai ușoară culpă.*

Cu toate că în conținutul reglementării legiuitorul utilizează noțiunea de culpă ușoară, nu este prezentată o definiție a acesteia, singura formă a culpei care este explicitată din punctul de vedere al înțelesului și semnificației sale în cadrul Codului civil fiind culpa gravă, definită astfel cum am precizat anterior în cadrul art. 16 alin. (3).

Printr-o interpretare per a contrario a înțelesului noțiunii de culpă gravă definită de legiuitor, se poate recurge la interpretarea noțiunii de cea mai ușoară culpă. Astfel, dacă etalonul comportamental, de atitudine și conduită în definirea noțiunii de culpă gravă îl reprezintă persoana cea mai lipsită de dibăcie față de propriile interese, pentru definirea noțiunii diametral opuse culpei grave, respectiv culpa cea mai ușoară, etalonul comportamental va fi reprezentat de modelul celei mai diligente și prudente persoane, respectiv *superior pater familias*.

Astfel, standardul de diligență pe care legiuitorul îl impune pentru angajarea vinovăției unei persoane în cadrul răspunderii civile delictuale devine un standard de conduită deosebit de ridicat, de natură să responsabilizeze în cel mai înalt grad pe destinatarii normei legale și să îi oblige ca în acțiunile lor sociale să dea dovadă de o atitudine de o deosebită atenție și diligență, pentru a evita prejudicierea intereselor celorlalți membri ai societății.

În ceea ce privește criteriile utilizate de apreciere a vinovăției unei persoane pentru o faptă săvârșită sub forma de vinovăție a culpei, legiuitorul a prevăzut o serie de criterii de apreciere, în cadrul art. 1.358 Cod civil – *Criterii particulare de apreciere a culpei*, în cadrul căruia se prevede că *Pentru aprecierea culpei se va ține seama de împrejurările în care s-a produs prejudiciul, străine de persoana autorului faptei, precum și, dacă este cazul, de faptul că prejudiciul a fost cauzat de un profesionist în exploatarea unei întreprinderi.*

Activitatea concretă ilicită a autorului faptei care a cauzat producerea unui prejudiciu trebuie să fie raportată, pe cale de consecință, la etalonul stabilit de legiuitor pentru aprecierea conduitei celei mai diligente și prudente persoane, fără a avea în vedere exclusiv un model abstract, general valabil, ci luând în considerare ansamblul tuturor împrejurărilor, elementelor circumstanțelor obiective, exterioare persoanei autorului faptei, care au caracterizat și influențat în concret fapta ilicită săvârșită.